

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES OF ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF UTILITY ENTERPRISES

У статті досліджено особливості забезпечення фінансової безпеки комунальних підприємств в умовах невизначеності, військових дій та нестабільності економічних та соціальних процесів. Визначено, що на формування фінансової безпеки підприємства впливають як зовнішні так і внутрішні чинники. Виділено основні змістовні акценти фінансової безпеки комунальних підприємств, враховуючи їх організаційні і функціональні особливості. Для комунальних підприємств особливо актуальним є вплив зовнішнього середовища і збалансованість інтересів як визначальних складових фінансової безпеки, оскільки для більшості з них зовнішніми стейкхолдерами формується доходна база та відбувається фінансування капітальних інвестицій. Визначено, що для підвищення їх фінансової безпеки необхідна система заходів розроблена спільно із органами державної влади та місцевого самоврядування для повної перебудови економічного та фінансового механізму їх функціонування.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, комунальні підприємства, фінансовий стан, загрози фінансовій безпеці, самофінансування.

The article examines the peculiarities of ensuring the financial security of utility enterprises in conditions of uncertainty, military operations and the instability of economic and social processes. It was determined that both external and internal factors influence the formation of the financial security of the enterprise. The main meaningful accents of the financial security of utility enterprises are highlighted, taking into account their organizational and functional features. The influence of the external environment and the balance of interests are particularly relevant for utility companies as determining components of financial security, since for most of them the revenue base is formed by external stakeholders and capital investments are financed. An assessment of the financial security of utility enterprises was carried out based on the indicators of the financial condition on the example of utility enterprises of water supply and drainage. The main financial threat to utility enterprises is the lack of financial resources for functioning, which will make it impossible to provide the necessary services to the residents of the community. Such enterprises cover losses from the local budget, that is, community residents pay for services twice: directly as part of the tariff and indirectly by paying taxes to the local budget. At the same time, a restraining tariff policy and additional financing from the budget is an objective necessity, therefore ensuring the financial security of utility companies must be closely related to permanent financial planning, monitoring, auditing of financial policy and the efficiency of spending financial resources to balance the interests of utility companies enterprises and the local community. Utility companies, on the one hand, cannot independently conduct pricing policy, determine types of activities and areas of service provision; on the other hand, they are under the constant financial care of local authorities. Taking into account the financing features of such enterprises, their capital structure and liquidity level do not carry high financial risks. And the danger is the level of wear and tear of fixed assets, unprofitability and the impossibility of self-financing, which makes such utility companies dependent on budget allocations. It was determined that in order to increase their financial security, a system of measures should be developed together with state and local self-government bodies for a complete restructuring of the economic and financial mechanism of their functioning.

Key words: financial security of the enterprise, utility enterprises, financial condition, threats to financial security, self-financing.

УДК 658.15

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure80-15>

Марусяк Н.Л.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Marusiak Nataliia

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University

Постановка проблеми. В умовах невизначеності, військових дій та нестабільності економічних та соціальних процесів суттєво ускладнюються умови господарювання підприємств. Ефективність діяльності підприємств будь-якої сфери господарювання зумовлюється переважно станом їх фінансів, що обумовлює необхідність забезпечення їх фінансової безпеки. Фінансова безпека підприємства залежить від рівня фінансової стійкості та платоспроможності, ефективності функціонування та використання фінансових ресурсів, динаміки обсягів реалізації продукції. Недостатня увага до проблем забезпечення фінансової безпеки, особливо для підприємств житлово-комунального господарства може призвести до того, що такі суб'єкти господарювання стають вкрай уразливим до різного виду ризиків, а в майбутньому не зможуть

самостійно функціонувати та надавати необхідні послуги критичної інфраструктури. З іншого боку, зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування може відобразитись на його фінансовій стабільності. Саме тому, актуалізує своє значення проблема забезпечення фінансової безпеки комунальних підприємств, виявлення ризиків і небезпек, що призводять до порушення рівноваги й втрати фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці сутності фінансової безпеки, її забезпечення на підприємствах присвячені праці багатьох вітчизняних науковців: Н. Я. Кравчук, О. Я. Колісник, О. Ю. Мелих, О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин, К. В. Коляди, Г. О. Сукрушевої, В. В. Храпкіної. У багатьох дослідженнях розглядаються підходи до оцінки та управління фінансовою безпекою. Зокрема у працях А. М. Вергун,

О. А. Кириченко, О. В. Кудрі, І. В. Лиси, Н. С. Ситник, О. В. Сусіденко та інших.

Незважаючи на значні напрацювання, різноманітність наукових поглядів та певних теорій відносно поняття фінансової безпеки підприємства питання забезпечення фінансової безпеки підприємств комунального сектору не знайшло достатнього відображення в працях українських науковців.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей забезпечення фінансової безпеки підприємств комунального господарства, взаємозв'язок зовнішніх та внутрішніх загроз її втрати з метою визначення напрямів запобігання негативного впливу на функціонування та фінансовий стан таких підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека є основною з складових системи економічної безпеки підприємства, оскільки фінанси є основою в сучасній економіці як на макро-, так і на мікрорівні. Фінанси реалізують свої функції шляхом використання фінансових механізмів, за допомогою фінансових методів, важелів, стимулів, відповідно до фінансових цілей. Відповідно до комплексного підходу, «фінансова безпека підприємства характеризується здатністю підприємства забезпечити такий фінансовий стан, за якого воно в змозі протистояти вже існуючим та потенційним загрозам шляхом ефективного фінансового управління для забезпечення розвитку економічної діяльності підприємства» [1].

Фінансова безпека підприємства базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності підприємств. Вона відображається через систему критеріїв і показників їх стану, що характеризують збалансованість грошових потоків, дебіторської і кредиторської заборгованості, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стійкість; рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань; якість фінансових інструментів і послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан підприємства; ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин [2].

На формування фінансової безпеки підприємства впливають як зовнішні так і внутрішні чинники. Серед зовнішніх чинників можна виділити воєнний стан, стан грошово-кредитної системи і, відповідно, економіки у цілому, інвестиційний клімат, інфляцію, платоспроможність населення, досконалість та стабільність законодавства і фінансових інститутів тощо.

Щодо внутрішніх чинників, то це, насамперед, рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, стійкість фінансового стану підприємства,

збалансованість фінансових потоків та платіжно-розрахункових відносин, ефективність фінансово-економічної діяльності, рівень фінансового менеджменту, зокрема управління внутрішніми і зовнішніми ризиками.

В останні роки особливо зросла проблема забезпечення фінансової безпеки підприємств комунального сектору. Комунальні підприємства мають свої організаційні і функціональні особливості. Ці підприємства переважно є реципієнтами, а іноді і донорами коштів місцевого бюджету, тому рівень їх фінансової безпеки безпосередньо пов'язаний з бюджетною та соціальною безпекою територіальної громади. У зв'язку з цим, Богацька К. В. стверджує, що «фінансова безпека підприємства відображає узгодженість, збалансованість інтересів підприємства та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища» [3]. Вона розглядає фінансову безпеку комунального підприємства «як міру гармонізації в часі і просторі його економічних інтересів із інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що функціонують поза межами підприємства» [3]. Принциповим у такому розумінні фінансової безпеки підприємства є визнання неможливості повністю захистити діяльність підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища так як підприємство у ньому функціонує.

Для комунальних підприємств особливо актуальним є вплив зовнішнього середовища і збалансованість інтересів як визначальних складових фінансової безпеки, оскільки для більшості з них зовнішніми стейкхолдерами формується доходна база та відбувається фінансування капітальних інвестицій. Проблема покриття збитків теж є предметом домовленості між керівництвом комунальних підприємств і місцевою громадою. З іншого боку, споживачами послуг комунальних підприємств, які переважно є суспільно необхідними, є всі мешканці громади. Враховуючи особливості формування фінансової безпеки комунальних підприємств, складно визначитись з системою індикаторів фінансової безпеки, адже автори досліджених наукових праць з питань оцінки фінансової безпеки підприємства насамперед зосереджуються на внутрішніх фінансових показниках підприємства відповідно до фінансової звітності.

На думку Ситник Н. С. найбільше характеризують фінансову безпеку підприємства такі два методи, як оцінка фінансового стану підприємства та визначення інтегрального показника за моделлю Альтмана [4]. На прикладі комунальних підприємств водопостачання та водовідведення у табл. 1. наведені показники фінансового стану, які найбільш придатні для оцінки фінансової безпеки цих підприємств. Враховуючи особливості їх функціонування та збитковість визначення інтегрального показника за моделлю Альтмана не є доцільним.

Таблиця 1

Оцінка фінансової безпеки комунальних підприємств за показниками фінансового стану у 2021–2023 рр.

Показники	КП «Чернівціводоканал»			КП «Івано-Франківськеководотехпром»		
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Платоспроможність та ліквідність						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,23	0,03	0,12	0,04	0,07	0,02
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,21	1,44	3,10	0,85	0,97	0,91
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,38	1,75	3,44	0,97	1,13	1,11
Фінансова стійкість						
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,84	0,84	0,70	0,41	0,64	0,46
Коефіцієнт фінансового ризику	0,19	0,19	0,29	0,59	0,36	0,54
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,06	0,07	0,37	-0,01	0,06	0,04
Коефіцієнт фінансової стабільності	5,20	5,30	3,49	0,69	1,77	0,87
Ділова активність						
Коефіцієнт оборотності	0,49	0,46	0,36	1,51	1,44	1,30
Період погашення дебіторської заборгованості, дні	122,84	112,12	252,28	101,47	103,02	112,27
Період погашення кредиторської заборгованості, дні	102,14	83,91	93,02	49,52	44,12	32,22
Прибутковість						
Чистий фінансовий результат (збиток), тис. грн.	-36065	-30352	-11913	29751	-30046	-7763

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності комунальних підприємств [5; 6]

За даними таблиці можемо спостерігати задовільний рівень показників платоспроможності, крім коефіцієнта абсолютної ліквідності, високий рівень фінансової стійкості комунальних підприємств водопостачання та водовідведення. В той же час спостерігається проблеми із діловою активністю комунальних підприємств, особливо із погашенням дебіторської заборгованості та сплатою поточних зобов'язань. Спостерігається негативний фінансовий результат – збиток. Тобто, при перманентних збитках підприємства залишаються фінансово стійкими. Ця суперечність пояснюється постійною фінансовою підтримкою підприємств органами місцевого самоврядування задля уникнення ризику припинення діяльності та проблем із забезпеченням водопостачання та водовідведення для споживачів міст. Власний капітал комунальних підприємства щорічно поповнюється за рахунок внесків його власників до статутного капіталу, а саме за рахунок коштів з міського бюджету.

Під час війни ситуація ускладнилася тим, що тарифи на їх послуги не переглядалися

національним регулятором. Підприємства використовують занижені, економічно-необґрунтовані тарифи, які не дозволяють їм забезпечити нормальне функціонування, а саме отримати дохід від реалізації, що покриває собівартість виготовленої продукції. Фінансування діяльності підприємств здійснюється за рахунок плати, отриманої від споживачів за послуги водопостачання та водовідведення, а рівень тарифів не дозволяє не лише інвестувати в розвиток підприємств, але й не забезпечує покриття видатків на надання відповідних послуг. У свою чергу, фінансові ресурси органів місцевого самоврядування суттєво обмежені, а держава до цього часу не компенсувала за рахунок коштів державного бюджету накопичену ще з 2016 року заборгованість з різниці в тарифах [7].

Через брак фінансових ресурсів, відбувається невчасне оновлення засобів та проблеми із експлуатацією і поточним ремонтом мереж. Внаслідок значних втрат води через аварії та витрат на поточний ремонт застарілих мереж збільшується

собівартість продукції. Тому основною проблемою фінансової безпеки таких підприємств є збитковість діяльності внаслідок високої собівартості та не покриття тарифами, які встановлюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг, витрат на послуги підприємства. Також на фінансову безпеку таких підприємств негативно впливає неповна та невчасна оплата послуг водопостачання та водовідведення, що призводить до постійного зростання дебіторської заборгованості та відволікання з обороту капіталу.

Отже, комунальні підприємства мають стабільну структуру джерел формування капіталу з часткою власного капіталу біля 50 відсотків або і більше. При цьому джерелом поповнення власного капіталу є не чистий прибуток, а внески до статутного і додаткового капіталу. Тобто це є не самофінансуванням, а дофінансуванням з місцевих бюджетів. При цьому комунальні підприємства мають високий ступінь зношеності основних засобів.

Враховуючі особливості фінансування таких підприємств структура їх капіталу та рівень ліквідності не несуть високих фінансових ризиків. А небезпеку становлять рівень зношеності основних засобів, збитковість та неможливість самофінансування, що ставить такі комунальні підприємства у залежність від бюджетних асигнувань. Загрози фінансовій безпеці комунального підприємства взаємопов'язані з бюджетною безпекою і з інтересами мешканців територіальної громади [3]. Основною фінансовою загрозою для комунальних підприємств є нестача фінансових ресурсів для функціонування, що унеможливить надання необхідних послуг мешканцям громади. Такі підприємства покривають збитки з місцевого бюджету, тобто мешканці громади двічі сплачують за послуги: безпосередньо у складі тарифу та опосередковано сплатою податків до місцевого бюджету. В той же час стримуюча тарифна політика, і дофінансування з бюджету є об'єктивною необхідністю, тому забезпечення фінансової безпеки комунальних підприємств має бути тісно пов'язане з постійним фінансовим плануванням, моніторингом, аудитом фінансової політики та ефективності витрачання фінансових ресурсів для балансування між інтересами комунальних підприємств та місцевої громади.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже поле діяльності комунальних підприємств визначається органами місцевого самоврядування та пов'язане із забезпеченням мешканців громади необхідними послугами. Такі підприємства, з одного боку, не можуть самостійно вести політику ціноутворення, визначати види діяльності та напрямки надання послуг; з іншого боку, вони знаходяться під постійною фінансовою опікою місцевої влади. Тому для підвищення їх

фінансової безпеки необхідна система заходів розроблена спільно із органами державної влади та місцевого самоврядування для повної перебудови економічного та фінансового механізму їх функціонування.

Комунальним підприємства доцільно враховувати особливості їх фінансування та формувати власну систему завдань щодо забезпечення фінансової безпеки, яка передбачає наявність суттєвих зовнішніх та внутрішніх обмежень, небезпек та загроз, врахування результатів оцінки фінансового стану, формування та розподілу фінансових ресурсів. Виходячи з цього, забезпечення фінансової безпеки комунальних підприємств можливе лише шляхом визначення та реалізації заходів, які здійснюються суб'єктами забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях. Логічність у прийнятті відповідних управлінських рішень на державному, місцевому рівні та на рівні самого комунального підприємства забезпечать ефективність їх діяльності та необхідний рівень їх фінансової безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113.
2. Кравчук Н.Я., Колісник О.Я., Мелих О. Ю. Фінансова безпека: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Вектор, 2010. 277 с.
3. Багацька К.В. Фінансова безпека комунальних підприємств: сутнісні особливості та методи оцінки. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 113–139.
4. Ситник Н. С., Джиговська Л. І. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства: зміст та функціональні складники. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 46–2. С.65–70.
5. Офіційний сайт КП «Чернівціводоканал». URL: https://vodokanal.cv.ua/finans_gosp_dijalnist (дата звернення: 29.08.2024)
6. Офіційний сайт КП «Івано-Франківське водотехпром». URL: https://new.vodokanal.if.ua/sdm_categories/finansova-zvitnist/ (дата звернення: 29.08.2024)
7. Критичні проблеми галузі водопостачання та водовідведення обговорені під час пресконференції в Укрінформі. URL: <https://auc.org.ua/novyna/krytychni-problemy-galuzi-vodopostachannya-ta-vodovidvedennya-obgovoreni-pid-chas> (дата звернення: 29.08.2024)

REFERENCES:

1. Marusiak N. L., Bak N. A. (2022) Finansova bezpeka pidpriemstva ta zahrozy yii vtraty v suchasnomu ekonomichnomu seredovyshchi [Financial security of the enterprise and threats of its loss in the modern economic environment]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, vol. 2, pp. 109–113.

2. Kravchuk N.Ya., Kolisnyk O.Ya., Melikh O.Yu. (2010) *Finansova bezpeka: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Financial security: educational and methodological manual]. Ternopil: Vektor, 277 p. (in Ukrainian)

3. Bagatska K.V. (2020) *Finansova bezpeka komunalnykh pidpriemstv: sutnisni osoblyvosti ta metody otsinky* [Financial security of utility companies: essential features and assessment methods]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, vol. 7, pp. 113–139.

4. Sytnyk N. S., Dzhigovska L. I. (2019) *Methodology for assessing the level of financial security of an enterprise: content and functional components* [Methodology for assessing the level of financial security of an enterprise: content and functional components]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, vol. 46(2), pp. 65–70.

5. Ofitsiyni sait KP «Chernivtsivodokanal» [Official website of Chernivtsivodokanal UE]. Available at: https://vodokanal.cv.ua/finans_gosp_dijalnist (accessed August 29, 2024)

6. Ofitsiyni sait KP «Ivano-Frankivsk-ekovodotekhprom» [Official website of Ivano-Frankivsk-ekovodotekhprom UE]. Available at: https://new.vodokanal.if.ua/sdm_categories/finansova-zvitnist/ (accessed August 29, 2024)

7. Krytychni problemy haluzi vodopostachannia ta vodovidvedennia obhovoreni pid chas preskonferentsii v Ukrinformi [Critical problems of the water supply and drainage industry were discussed during the press conference in Ukrinform]. Available at: <https://auc.org.ua/novyna/krytychni-problemy-galuzi-vodopostachannya-ta-vodovidvedennya-obgovoreni-pid-chas> (accessed August 29, 2024)